

Interview med Jens Svane Boutrup, teaterchef for Bornholms Teater og Mette Zacho, projektkoordinator

Af Erik Exe Christoffersen og Anne Majgaard Basse

”Har du lyst til at opleve, hvordan Store Torv kunne være, hvis bilerne var væk og der var plads til at mødes, lære hinanden at kende og bytte oplevelser? Hvis professionelle og amatører mødtes om at skabe kunst, og skellet mellem optrædende og publikum var væk?”

http://www.bornholmsteater.dk/media/509523/Program_Torvet_Tidende.pdf

Hvordan har samarbejdet været?

Mette: ”Vi inviterede jo en helt masse forskellige grupper, institutioner, handlende i starten. Der var så mange, at vi ikke kunne følge personligt op på alle. Der kom fx nogen fra Træbådelauget og ville være med. Vi var ude og kontaktede landbrugs 4H, der var begejstret for ideen med et madtelt og overtog ansvaret for deres del. Så det var vi jo meget glade for, fordi vi syntes, at det passede så fint ind i konceptet. Ideen om smagsprøver blevet dog ikke kommunikeret godt nok, for der var jo kæmpe portioner, og de lavede meget mere mad, end vi havde bedt dem om. Det kan godt være, at det sprænger budgettet lidt. Men til gengæld var det jo en kæmpe succes. Noget af det var mere kaotisk end andet, fordi vi sent havde fået en koordinator, som af personlige årsager ikke kunne være der søndag, og så skulle det overtages af frivillige, og det havde vi ikke haft lang tid nok til. Den ene frivillige, der havde hovedansvaret, blev syg midt i processen, så i det lys så synes jeg alligevel, at det var ret fantastisk, og de frivillige knoklede virkelig for det. Med hensyn til samarbejdspartnere så havde vi en konsulent fra kommunen til at skabe kontakten til de elleve flygtningekvinder, så det var også et fint samarbejde der.”

Købte de selv ind og lavede mad for pengene?

Mette: ”Ja, de skulle så komme med regningen, og det var på den måde elastikken blev lidt løs, men det er gået fint, faktisk. Og så kom der jo pludselig de her syriske mænd og spurgte, om ikke de måtte bage brød, og det kunne vi jo ikke sige nej til. De havde brugt 290 kroner på de der styrtende mængder af lækre brød de stod og delte ud til folk. Og så var det også dem, der satte gang i den lille fest der. Men der

har været mange samarbejdspartnere, må jeg sige. Museet har jo både fundet og lavet de fotos, der hang på fotoudstillingen på dørene og så har de lånt os deres kassevogn. Bornholm bibliotek overtog fuldstændig indretningen og styringen af eventyrbussen. Der behøvede jeg overhovedet ikke at tænke på andet end at hyre fortællere. De to busser er vores busselskab, der har lånt dem til os. Det var heldigt, at vores strikkekunst dame også er buschauffør, så hun kunne køre dem op. Kongebussen skulle være eventyrbussen og blomsterbussen blev strikkebussen.

Vi vidste jo godt, da vi skulle planlægge, at vi kunne vente os hvilket som helst vejr, og det skulle jo være på torvet, og vi ville undgå festtelte. Så kom vi på den med busserne og containere også. Det viste sig så at være ualmindeligt dyrt at få sådan en transporteret. De blev reduceret fra to til en.

Ungdomsskolen stillede op med personale, lydudstyr, og så havde de sørget for at kontakte, så vi ikke skulle ud og finde unge, for vi ved jo godt, at det skal være nogen, der kender nogen, så de havde lagt et program. Der var mindre liv søndag, da ungdomsskolen stod af. De havde lavet program for både lørdag og søndag, og så sagde de: "det bliver regnvejr, så vi kommer ikke".

Ting Tang er en gruppe fra Middelaldercentret, og vi ville gerne have noget med lys og røg om aftenen, og når de alligevel skulle optræde nede i Galløkken, så spurgte vi, om de ikke ville komme herop, og så kørte det af sig selv. Så det er ikke noget, vi har brugt folk eller penge på. De kom bare og lavede noget lørdag aften.

Søndag havde vi selv vores latin koncert, der havde fået støtte fra kulturugen som afslutningsbal. Så vi fik afsluttet med manér, selvom der ikke var 500 mennesker på torvet.

Vi har selv gjort noget for at få fat i nogle spejdere. Vi havde nogle vildere idéer i starten. Vi ville have haft en hel spejderlejr, men det viste sig at være mere besværligt at slå telte op på tovet, fordi vi ikke må slå pløkker i. Så det blev i mindre udstrækning. Men det fungerede godt, de trak jo nogle folk derned til at lave nogle snobrød. Og det vi gerne ville vise var, hvor nemt og hvor billigt man kan lave noget brugervenligt både med møbler og de hængekøjer, der blev fremstillet i løbet af dagen. Og det var faktisk en stor succes, og så hang det sammen med vores bådtema derved, og så var der genbrugsmøbler og møbler fra to forskellige steder på Bornholm, der beskæftiger udfordrede unge og en produktionshøjskole. I forhold til genbrugsmøblerne var det også lidt for at vise, at hvis man skal lave noget på Store Torv, behøver det ikke at koste en million. De havde brugt for under 1000 kroner."

Er der nogen grund til at projektet lå lørdag og søndag?

Jens: "Ikke andet end at vi prøvede at lægge det i slutningen af Kulturugen, hvor *Uden for Sæsonen* lå midt i det hele. Fredag går folk på arbejde."

Mette: "Vi havde heller aldrig fået lov til at spærre torvet af både lørdag formiddag og fredag. De har spurgt, om vi til næste år ikke kan spærre bare en dag? Der var faktisk mange igennem søndag formiddag. Det er et stort torv, og der foregik jo ting inde i busserne, og der var faktisk pænt mange til Rakkerpaks forestilling om

eftermiddagen og omkring madteltet. Der var nogle malerprojekter, der måtte pakke sammen på grund af regnen. Men de pakkede ud igen. Så det var ikke fordi, der ikke var folk. Det er jo heller ikke en rockkoncert, hvor man ligesom tæller, om det var en succes med 2000 eller ej. Hele ideen med inklusion og involvering og mange forskellige grupper er jo ret opfyldt i de forskellige steder.”

Har Kulturugen været inde og sponsorere?

Mette: ”Kulturugen har givet penge til Rakkerpak gadeteater – de to forestillinger de lavede. Og *Kultursuppen*. Og de har givet penge til Viva, der afsluttede. World music Danmark har givet bidrag til danseundervisning som oplæg til Viva. Så Bornholms Kommunes lokalråd havde givet en god sum penge til arkitekturværkstedet, som havde sin egen økonomi, og så har Handlestandsforeningen betalt scenen, som er ret dyr.”

Jens: ”Det har været gennem nogle forskellige faser undervejs, hvor der har været nogle andre idéer. Jeg sidder også i Kulturugens bestyrelse, og derfor har jeg ligesom sagt, at jeg ikke skal til at lave en ny festuge, når der er én festuge i forvejen. Så hvordan kan man bruge dem på en anden måde. Og der har vi haft nogle forskellige udviklingsseminarer og møder og så videre. I bestyrelsen har vi diskuteret, hvad Kulturugens fremtid skal være, og jeg havde så en plan for noget, som er noget helt andet vi er endt med. Det var en ide om, faktisk inspireret af Odsherred Kulturfestival, at forsøge at lave en kulturuge, der flytter fra by til by, så man havde en dag i hver by og så kunne vi sætte fokus i samarbejde med de lokale og lave ting og sager, for nu er festen nået til vores by, og så drager man videre som en rejse rundt på Bornholm. Det var idéen, som vi diskuterede frem og tilbage, men Kulturugen turde ikke binde an med det. Så tænkte jeg, inspireret af Svaneke, hvor de er gode til at arrangere en masse ting selv uden at det behøver at blive initieret fra Kommuner. Kunne vi gøre noget lignende i Rønne samtidig med, at der gennem de senere par år har været debat omkring torvet. Det ville få kastet teatret ind i en politisk dagsorden og prøve at skubbe til nogle ting. Det var en gave at være med til at udarbejde kulturugens program, som bliver husstandsomdelt. Folk har længe vidst, at der ville ske noget på torvet, og ligesom der er koncerten *Udenfor Sæsonen*, der er udsolgt hvert år, så der kommer en masse mennesker forbi torvet er det også en måde at hjælpe hinanden på.

Vi var med på kulturugens hjemmeside, hvor der er gode søgefunktioner, og hvor det er let at finde ud af, hvor der sker noget og hvornår det sker. Det havde vi ikke kunne få op at stå, fordi alt skulle opfindes fra bunden, og det er svært at nå på tre måneder samt vores høje ambitioner om, at institutioner og uddannelsessteder, handlende og foreninger, professionelle og amatører skulle arbejde sammen og lave noget helt andet end det, de plejer, på tværs. Det er også svært at få op at stå på så kort tid, det er svært at skaffe frivillige.”

Hvad har fyldt mest? Selve Kulturugens tema om lyst og jeres undertema om torvets fremtidsperspektiv, det med at ændre torvet, de to ting kan godt hænge sammen, fordi der også er en lyst forbundet med at få bilerne ud og sådan, men når I har kontaktet folk, hvad har så været det vigtigste?

Mette: "Det, der har fyldt meget i mit hoved, har været oplægget tilbage fra Odin Teatret med involvering og byttemandel, ikke bare i konkret forstand, men at vi giver noget og får noget, den har været meget styrende, hvor lyst forbliver i baggrunden."

Jens: "Vi har hele tiden været opmærksomme på, at vi ville have fokus på arrangementet og aktiviteter, der lagde op til, at man kunne deltage. Helst ikke for mange ting, hvor man står og kigger på, men meget gerne ting, hvor man er med på en eller anden måde. Det kan så fortolkes bredt. Lysttemaet har ikke fyldt ret meget, men der er jo også en lyst i at vise potentialet i torvet."

Mette: "Vi har ikke bare bidraget til torvet men til hele Rønne; de handlende har ikke været særlige aktive. Handelsstandsforeningen har været utroligt hjælpsom, men når vi skulle lave aftaler med de enkelte butikker, så mente de ikke, at de kunne finde på noget sjovt, og de er alle sammen taget på ferie, fordi det er september, og så siger jeg: "tager I på ferie midt i kulturugen?" I andre sammenhænge, hvor jeg har arbejdet, har Kulturugen jo altid været stor. Og så siger de: "nej, det betyder jo ikke så meget her i Rønne, der kommer nogen ind til det der *Udenfor Sæsonen*." Så på den måde har vi da også bragt en del kultur til Rønne. Men det er da oplagt, at der er forskel på byerne på Bornholm, at Rønne har den størrelse den har, hvor der ikke er de der foreningssammenhold, de handlende har ikke det samme sammenhold og det kan vi selvfølgelig ikke lave om på få måneder. Det kunne være sjovt at prøve med flere penge og mere tid, så vi måtte jo gøre, hvad vi kunne. Så selvom det måske ikke blev det helt store samarbejde, så har vi bidraget til at få sendt nogle af de unge dramaskoleelever ind og vendt lidt op og ned på tingene."

Hvor mange er de?

Mette: "Der var mange i gang på torvet. Pludselig kom der en tyvebande løbende. Dramaskolen starter deres undervisning tidligere med henblik på at få lavet noget til det her. Og så har vi også samarbejdet med Bornholmsk Amatørscene, hvor der også var voksne med til at lave nogle af de der små spil under *Kultursuppen*, der ellers foregår i boligkomplekser, hvor der er beboere over det hele, den blev så i højere grad et teaterstykke, hvor de folk, der skulle aflevere, de var iscenesatte i forvejen, og der var også kontaktet naboer i forvejen. Men vi prøvede at gøre opmærksom på det, som foregik. Der var danseundervisning, hvor der var dansere ude på gymnasiet og underviste i to dage, hvor underviserne var meget begejstret for at få besøg. Vi havde hyret et salsband, hvor det så var meningen at trække nogen ind på torvet, og det at de fik undervisning var for at gøre opmærksom på torvet."

Kunne man få hele gymnasiet til at danse samba?

Mette: "De var gennem ret mange klasser på de to dage, og de synes det var sjovt, men kom ikke. Der var mange fra gymnasiet, fordi vennerne skulle spille i containeren. Og hvis de havde holdt fast i det oprindelige program, så var de nok kommet igen om søndagen. Uddannelsesinstitutionerne var svære at få ind i planen, men gymnasiekoret var med i det store projekt."

Tror I det er muligt at få Kulturugen til at satse på deltagelseskulturen – I har jo skabt en masse kontakter?

Jens: "Jeg tror bestemt, at der er meget positiv stemning omkring det. Vi har jo haft Kulturugens formand som frivillig hele weekenden, og han har knoklet som en gal inde i madteltet og kunne næsten ikke få armene ned over, hvor skønt det var, men Kulturugen er i den situation, at den bevillig på 30-40 % af økonomien, som betaler administrationen, udløber nu, og det er langt fra sandsynligt, at den kommer igen, så lige nu er der måske slet ikke nogen Kulturuge til næste år. Men hvad det så betyder, det er der ikke nogen der ved: en Kulturweekend eller en Kulturturné, fordi der er mange interesser på spil. Kulturugen startede for 10 år siden, hvor amtet betalte, der var pengene kommunale, og så trak kommunen sig ud, og så blev det private sponsorer, og pludselig er det nogle private sponsorer, der sætter dagsordenen. I øvrigt er vi enormt stolte over at have en kulturuge, hvor halvdelen af midlerne er private, hvor stort set alle andre ellers er finansieret af det offentlige. Det oplagte med sådan et program er at lægge det i juli eller august måned, men på Bornholm giver det ikke nogen mening, fordi der sker så sindssygt meget, så det ville være vanvittigt at lægge noget der.

Jeg snakkede med formanden, der sagde, at man kunne prøve at føre dette videre på en eller anden måde. Man kan forestille sig, at der var flere, der har lyst til at være med til at bære, så det ikke var nær så stort et pukkelarbejde at arrangere, og man kunne lave måske kun en dag, men vi må se, hvad der sker. Jeg vil gerne være med til at arbejde for sådan noget her igen, men teatret har ikke økonomi til det. Vi kan stille ressourcer til rådighed, men det kræver, at der er nogle andre, der vil lege med. Vi har haft en fantastisk kulturuge, men hvis der ikke kommer nogle penge til at drive for, jamen så bliver det svært og så er vi desværre i en situation på Bornholm, hvor kulturen har gået fri nogle år, men det gør den ikke længere. Nu bliver vi ramt."

Teatermediet er godt at tænke i, når man laver kulturuger eller kulturarrangementer. Er I tilfredse med, hvordan I har kunnet teatralisere. Det er vel vigtigt for dig som teaterdirektør, at man fornemmer, at der er en form for teater eller iscenesættelse over dette her?

Jens: "I begyndelsen var dette projekt et helt andet sted, hvor mine overvejelser gik på at ansætte instruktør, scenograf og så lade dem arbejde med lokale grupper og prøve at iscenesætte, men med den relativt begrænsede økonomi, der alligevel var, og det, at vi ikke har så mange skuespillere, der bor her på øen, så skal jeg flyve dem ind, og finde et sted hvor de kan bo i en måned. Og jeg kan så ansætte tre. Jeg ville ikke få nok for pengene. Jeg kunne ikke lave nok larm på den måde. Så det blev mere en overvejelse om at få mere for pengene. Så hænger det også sammen med en anden dagsorden, som jeg nævnte. Vi lavede for et par år siden en forestilling, der handler om bæredygtigheden og om, hvor meget verden kan bære, og hvor meget man selv kan bære. Og i forlængelse af den forestilling, var teatret vært for en konference for bæredygtighed, hvor vi inviterede alle mulige og faciliterede gruppearbejde hele dagen og prøvede at generere ideer til, hvordan man kan arbejde med bæredygtigheden og samarbejder på kryds og på tværs. Det er en aktivitet der i sig selv ikke har noget teater. Men jeg mener, vi har skabt en oplevelse, forhåbentligt af sammenhæng, og vi har også arbejdet med udstillingen osv., og folk har forholdt sig til torvets historie på forskellig vis. Man kan vel ikke sige, at det er en iscenesættelse som sådan, men det er en affektion, og en fortælling, man arbejder med på en eller anden måde. Det bliver mere indirekte, og det har noget at gøre med, at vi ikke har ti skuespillere, der gør det her. Der er kun mig, der er teatermand her; der er ikke andre kunstneriske kræfter tilknyttet teatret, Det at gå ind og skabe en debat om

torvet og være bannerfører for det, som er en måde at tage en rolle på sig som kulturinstitution, der netop går udover det at lave teater, som du kan købe en billet til. Her kan man nok være svær at genkende som teater i et gængs teaterbegreb, men det er måske mere, jeg ved ikke, om man kan kalde det politisk, men det er i hvert fald en måde at forholde sig til noget på og vores strategi som teater er jo, at vi vil være bornholmernes teater, vi vil beskæftige os med ting, der har med bornholmerne at gøre, og det har vi så fortolket bredt.

Det er jo vores store ønske at kunne ansætte bare to skuespillere fast, for det ville gøre, at vi kunne arbejde på en helt anden måde, men det kan vi simpelthen ikke få pengene til at række til andet end, at vi var tvunget til kun at lave noget med to skuespillere, og vi har en stor smuk scene, med plads til 300 tilskuere. Men vi har lavet en form for iscenesættelse, som inkluderede publikum med aktiviteter, som var en del af dagligdagen, og som ikke skulle være en forestilling.

Det var en begrænsning, at der ikke var en større kunstnerisk manifestation, ligesom Odin Teatrets åbning og afslutning på festugen i Holstebro. Vi kan ikke blande os på samme måde og det er i udkanten af vores felt, men det bringer os i forbindelse med byen og gør opmærksom på teatret. Mange var forbavsede over, at teatret stod bag, men hvem skulle ellers arrangere? Jeg håber, at Handelstandsforeningen bliver mere aktiv. Caféerne havde stigende omsætning, så måske vil de gå mere ind i noget?

Det er en ny form for tænkning, at teater og de handlende kan samarbejde. Det var vigtigt, at det ikke er andre, som skal gøre noget ved torvet. Folk skal selv løfte, og det tomme rum kan sætte gang i fantasien. Kommunen har været meget hjælpsom og imødekommende, og der var kun meget få, som ikke var positive. Vi vil prøve at fokusere på det enkelte. Flyt fx bare tolv parkeringspladser og nogle bænke. Det koster ikke noget. Det er en fortælling, vi har skabt, og vi har plantet et frø. Lysten til at indtage rummet. Det er der, vi kan gå ind og skabe en rolle ud over, at vi laver mere traditionelt teater. Det er en interessant forpligtigelse.

Der bliver lavet en rapport, så vi kan få samlet op med en foto-dokumentation og en sammenfatning af nogle principper. Det er det budskab, vi kan overlevere, hvis vi får penge til det. Det er ikke en kampagne for et bilfrit torv, det handler om, og heller ikke, at kommunen skal gøre noget. Det er vigtigt, at det er en inspiration, hvor vi med eksemplet viser, at vi i fællesskab kan lave noget. Den, som sælger grøntsager eller laver smykker, kan passe ind i en helhed. Og de var villige til at flytte rundt, så vi fik en anden dynamik.: Børn i bussen, unge der spiller, indvandre og flygtninge, der laver spontan dans. Kvinder kunne mødes, gratis mad, hængekøjer og små og store rum. Normalt er torvet, især om søndagen, tomt.

Vi har leveret et produkt, og vi håber det forplanter sig, men for mig er det ikke nødvendigvis begyndelsen til en tradition. Jeg håber, at nogle vil løfte, men det er ikke en katastrofe, hvis det ikke sker. Vi kan ikke tvinge folk, det vigtige er fx i modsætning til Odsherred, at det er folk herfra, som arrangerer, og at det samler sig. Vores styrke var torvet som en scene, hvor møder opstår, og vi har en oplevelse sammen. Det at skabe et mødested, hvor forskellige kulturelle grupper kan spille sammen og skabe debat. Vi ser det som en form for teaterinteraktion, hvor mange var involveret med ganske små ting."

Selvevaluering af processen

Følgende selvevaluering er uddrag fra Mette Zachos (projektkoordinator) egen evaluering: "Der er tale om en vældig præcis og fyldig refleksion over processen, som har været meget givtig for os, da det ud fra vores synsvinkel i høj grad drejer sig om at kunne uddrage nogle principper for en videreførelse af festugen."

Vores plan var at sammensætte en styregruppe med repræsentanter fra bl.a. de handlende og én fra musikkens verden, én fra kunstens osv. Mange viste interesse, men når det kom til stykket, havde ingen tid og overskud til at engagere sig i hele projektet. Derfor bestod idé- og styregruppen gennem hele forløbet af Jens og mig. Vi holdt masser af møder med enkeltpersoner og gruppemøder med bl.a. teaterfolkene og kunstnere, der gerne ville lave projekter. Vi lagde stor vægt på, at de planlagte projekter havde et element af publikumsinddragelse og lovede kun honorarer til de kunstnere, der lavede workshops.

Vi ønskede at undgå de traditionelle festtelte og fandt på busserne som byrum, der hurtigt kunne etableres. Marit Boe, som også er buschauffør, tilbød et kunstprojekt med strikkeværksted og -historier, og det fik plads i den ene bus. Jens skulle oprindeligt have lavet et fortælleværksted sammen med DR i den anden, men det blev aflyst, og i stedet aftalte vi med biblioteket, at de skulle indrette en eventyrbus, og vi fik støtte til at hyre fortællere til projektet.

I juni var jeg til møde med fire embedsmænd fra Teknik & Miljø om byggetilladelser, brandtilsyn, afspærring mm. Kommunens folk var meget imødekommende og hjælpsomme og hjalp os med tegninger, oversigtskort mm. Men de gav os også et realistisk indtryk af, hvad der er muligt og lovligt i forhold til diverse vedtægter, og vi nedjusterede ambitionerne om bl.a. at bygge legeplads og vende træbåde på hovedet.

Vi inviterede næsten 100 foreninger fra kommunens liste over "Godkendte Folkeoplysende foreninger på Bornholm": Idrætsforeninger, dans, musik, hobby, teater, spejdere, etniske grupper m.fl. pr. mail med oplysning om projektet og idéer til, hvad foreninger kunne byde ind med.

Desuden gik jeg personligt ud med invitationer og information til samtlige forretninger og caféer omkring torvet. Det var begrænset, hvor mange der dukkede op til mødet, men de, der kom, fik stor indflydelse på den videre planlægning. Det var hér ideen om den store event med fire kor og bigbandet Swingborn blev undfanget, og teaterfolkene fra dramaskolen og amatørerne kom med masser af gode ideer til både teater- og tværgående kulturevents. Træbådelauget var med og plantede ideen om træbåde og arbejdende værksted på torvet.

Bestyrelsen for Rønne Handelsstandsforening var meget begejstret for, at det for en gangs skyld var nogen andre end dem, der tilbød at lave aktiviteter på torvet, at vi ville genstarte debatten om torvet, og at vi oven i købet havde penge med. De lovede at bakke op på alle mulige måder og tilbød at betale for at få deres udendørs scene sat op. De rundsendte materiale til alle deres medlemmer med opfordring om at holde åbent både lørdag og søndag og byde ind med arrangementer. Det viste sig desværre, at de øvrige handlende i Rønne ikke udviste samme begejstring. Ikke

engang de butikker, der fra starten havde sagt, at de ville lave noget i de to dage, fik stablet arrangementer på benene. Vi havde bl.a. foreslået et stort alternativt modeshow med fx gymnaster og dansere, som vi kunne koreografere, men det blev ikke realiseret.

Nogle handlende var bekymrede for deres omsætning, når der ikke var parkering på torvet. Mange forretningsdrivende holder ferie i september (også selvom det er Kulturuge). Kædebutikker er som regel topstyrede, og kan ikke gå ind i enkelte begivenheder. Rønnes handlende har længe åbent i en anden weekend end projektets. Der er ikke tradition for at lave alternative tiltag på tværs. Butikkerne ville gerne tage imod de ting, som vi tilbød: pop up koncerter, Dramaskolens flashmobs, deltagelse i *Kultursuppen*, udstilling af tegninger o.l. De var også meget behjælpelige med at udlåne ting og give præmier. Caféerne og restauranterne fik vi slet ingen tilbagemeldinger fra trods mange forsøg på kontakt. Med ophævelse af fortorvsregulativet havde eventen ellers været en fin anledning til virkelig at omdanne Store Torv til en sand 'Grand Place'.

Torvefolket, der plejer at holde torvedag på Store Torv om lørdagen, blev kontaktet på et tidligt tidspunkt. Vi besluttede at dele dem op, så fødevarer-boderne blev oppe i nærheden af madkulturteltet, og non food-boderne blev rykket ned i den anden ende for at skabe liv i begge ender. De var ikke meget for at flytte, men blev alligevel glade for at være en del af den nyindrettede del af torvet, og de blev længe. Nogle kom igen om søndagen, men stillede sig op, hvor de plejer, og var på den måde med til at affolke pladsen, hvor der plejer at være biler.

Musikhuzet, som vi havde set som en vigtig samarbejdspartner, havde alle kræfter bundet op på deres *Udenfor Sæsonen* og kunne ikke involvere sig. Men de lod os benytte deres 'Kulturbutik', som er centralt placeret på torvet, og den spillede en stor rolle i de to dage som hovedkvarter for vores projekt, omklædning for skuespillere mm. Bornholms Ungdomsskole tog ansvar for aktiviteterne på containerscenen i ungdomshjørnet og stillede op med fuldt program af unge musikere. Desuden kørte de deres turbus ind på torvet, så den kunne blive malet af Street artisterne. Musikskolen bød ind med mange spændende arrangementer før sommerferien, men da det nye pressede skoleår startede, blev de nedjusteret et efter et, til det sidst blev en enkelt 13-årig akkordeon-spiller, der lavede små pop-up koncerter om lørdagen. Et givtigt møde med Billedskolens leder mandede ud i to vigtige kunstprojekter: brostensmaleriet og snegleskulptur workshoppen, hvor vi deltes om honorar- og materialeudgifter.

Vi kontaktede mange afdelinger af ungdomsuddannelserne inden sommerferien, men det var ikke så nemt at finde de rigtige kontakter, nu hvor alle er slået sammen i Campus Bornholm. Man skal derfor kende navnene på ledere og lærere på forhånd eller ringe til de forskellige afdelinger. Vi skrev til billedkunst-, medie-, design- og bygningslærere samt mad & mennesker, men de færreste kunne nå at passe det ind i arbejdsplanerne så kort efter sommerferien, og andre svarede slet ikke. HTX Design fik ikke bygget den planlagte vand-installation til springvandet, men de engagerede sig i arkitekturværkstedet.

Til gengæld var alle idrætslærerne på STX med på at få salsaundervisning i klasserne med kort varsel. 10. klassecentrets medieklasse brugte fotokonkurrencen aktivt i

deres undervisning. Flere skoler/ klubber lavede tegneprojekter med eleverne til tegnekonkurrencen.

Vi havde i en artikel i *Bornholms Tidende* opfordret frivillige til at melde sig. Det gav to henvendelser, som ikke blev til noget. Det betød, at vi måtte hente frivillig hjælp i vores forskellige netværk. Størstedelen af de frivillige kom fra andre byer end lige Rønne. Det var svært at 'sælge' et ukendt projekt som *Torvet på den anden ende*. Der var frivillige kræfter, som deltog i forberedelsen og påtog sig ansvaret for forskellige projekter som *Mal med levende pensler*. Jens Rehfeld, der er garvet kulturevent mand i Rønne, kom med mange gode input og stod for kontakter til fotokonkurrencen, samlede sponsorpræmier sammen, fik arrangeret produktion og visning af den historiske Rønne-film og holdt selv dialog-byvandring. Under afviklingen havde vi frivillig hjælp til indretning af torvet, kørsel, oprydning, pasning af bl.a. spil, assistance i arkitekturværkstedet og ikke mindst til alle opgaverne i madkulturtelet. Det var først meget sent lykkedes at ansætte en koordinator til madkulturtelet, og da hun ikke kunne være til stede selv i weekenden, hang det udelukkende på de frivillige at klare de mange arbejdsopgaver, der var i forbindelse med præsentation og servering af de etniske gruppers mad, oprydning, opvask, vandhentning mm. Hertil kom, at de frivillige også stod for at skrælle grøntsager og brygge *Kultursuppen*.

Publikum bestod af mange forskellige grupper: unge, gamle, børn, flygtninge, indvandrere, bornholmere, turister, socialt udsatte. Projektet peger fremad og har givet anledning til debat.

Bornholms Kulturuge, 2013: <https://www.youtube.com/watch?v=5dX53sOEWHQ>

Torvet på den anden ende, 2013: <https://www.youtube.com/watch?v=eOskwhiXGeo>